

ӘОЖ 81'271; 82.085; 808.5

Ы.М. Палтөре

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
yktyar@inbox.ru

Абай шығармаларындағы иман концептісінің Құран және Хадис мәтіндерімен байланысы

Аңдатпа. Бұл мақалада Абай Құнанбайұлының шығармаларындағы иман концептісінің мәселесі көтеріліп, ол Құран және Хадис мәтіндері аясында талданады. Иман ұғымы жүрек концептісімен байланыстырыла сөз етіледі. Осылайша иман тұрғысынан жіктелетін сенім мазһабтары ерекшеліктері айтылады. Осылардың ішінде Абайдың діни көзқарасы, діни ұстанымы қай сенімдегі мазһабқа жақын келетіндігі нақтыланады. Қорытындыда, Абайдың ислами көзқарасы сенім тұрғысынан Матуридия мазһабына сай келетіндігі алға тартылады. Сондай-ақ осы сенім бағытының еліміздегі ынтымақ-бірлікті, ұлтаралық татулық пен діни сұхбаттастықтың нығая түсуіне ықпалы туралы да сөз етіледі.

Түйін сөздер: Абай Құнанбайұлы, Құран, аят, пайғамбар, хадис, ислами сенім, иман, тақлиди иман, мазһаб, жүрек, Алла, сипат.

Қазақ тіліндегі *иман* сөзіараб тіліндегі «иман» (الإيمان) сөзінен алынған. Қазақша «сену, нану, сенімді болу, сенім арту» деген мағыналарға келеді. Бұл сөз тілдік тұрғыда, қандай да бір сөзді қуаттауда немесе айтылған ой-пікірді ешбір күмәнсіз қабыл ету, оған шын ықыласпен, жүрекпен сену дегенді білдіреді.

Ал діни терминдік мағынасы Мұхаммед пайғамбарға Құдай тағала тарапынан жеткен үкімдерді растап, оған шын сеніп қабыл ету болып табылады. Діни саладағы кітаптардың бірінде: «...иман етудің негізгі қағидасы жүрекпен бекітіп, тілмен айту. Себебі бір адамның толық мұсылман болуы үшін иман негіздерін жүрегімен қуаттап, тілімен сенгендігін айтуы тиіс...» [1,66 б.] делінеді. Қазақ тілді сөздіктерде көбіне бұл сөз осы діни терминдік мағынасында қолданылыады. Нақтырақ айтсақ, сөздікте «иман – сенім, мұсылман дінінің құрамдас бөлігі. Иман ұғымы – исламдағы ең қасиетті нанымдардың бірі...» [2,64 б.] делінсе, тағы бірінде иман «ислам дініндегі бес парыздың бірі, Алла тағаланың жалғыз, біреу екеніне, Алладан басқа құдайдың жоқтығына, Мұхаммед пайғамбар оның елшісі екендігіне сену, мұсылмандықтың негізгі шарты...» [3,235 б.] деп түсіндіріледі. Осы иман жайында Абай Құнанбайұлы да сөз қозғап: «...иман деген – Алла табарака уа тағаланың шәриксиз, ғайытсыз бірлігіне, барлығына уа әр

түрлі бізге пайғамбарымыз саллалаһу ғалайһи уәссәлләм арқылы жіберген жарлығына, білдіргеніне мойынсұнып, инанмақ» – деп түсіндіреді.

Негізі иман – көзбен көріп, қолмен ұстап көретін тек теориялық түрде расталатын мәлімет емес, керісінше көзге көрінбейтін, қолмен ұсталмайтын бірақ бар екендігін адам ақылы жоққа шығармайтын көмескіге сену, оны шын ықыласпен қабылдап, күмәнсіз жүрекпен бекіту деген ұғымды білдіреді. Осы «иман» жайында сөз еткенде міндетті түрде «жүрек» концептісі тілге оралады. Өйткені Құран мәтінінде иманның шынайылығы жүрекпен байланыстырылады. Мысалы, Құранда: «...Ей, Пайғамбар! Саған тек ауыздарымен: «Сендік», – деп айтып, бірақ жүректері сенбегендермен күпірлікте жарысқандар сені кейітпесін» [4, Маида-41] делінсе, тағы бірде: «Бәдәуилер: «Біз иман келтірдік!», – деді. (Ей, Мұхаммед!) Сен оларға айт: «Сендер иман келтірмедіңдер», тек «Біз мойынсұндық деңдер». Өйткені иман әлі жүректеріне кірмеді де...» [4, Хужурат-14] деген мағынадағы аят кездеседі. Осылайша шынайы иман тікелей жүрекпен байланыстырылып: «Міне солардың жүректеріне Алла иман жазған әрі оларды Өз жағынан бір нұрмен қолдаған. Және оларды астарынан өзендер ағатын әрі онда мәңгі

қалатын бейіштерге кіргізеді. Алла, олардан разы, олар да Алладан разы...» [4, Мужадала-22] деген мағынада дәріптеледі.

Осы сияқты пайғамбар хадистері де иманды жүрекпен байланыстырады. Бір мысал келтірсек, хадисте: «*Кісінің тілі мен жүрегі тең болмайынша ол иман келтірген болмайды...*» [5,18 б.], делінеді.

Исламда иман мәселесі өте өзекті тақырып. Статистикалық дерекке сүйенсек, «Құран мәтінінде «иман» (الإيمان) сөзі түрлі үлгілерімен қоса есептегенде 811 рет» [6] кездеседі екен. Дегенмен «...шешуші мәнге ие иман мәселесінің Құранда айқын тұжырымдалмауы кейін мұсылмандар арасында көзқарастар қайшылығының пайда болуына әкеп соқты. Ислам діні алғаш пайда болған кезеңде дін мен хұқық ережелердің ажыратылмауына байланысты «иман» ұғымы әртүрлі діни және діни-хұқықтық мектептер арасында айтыс-тартыстар мен жікке бөлінудің себебіне айналды» [2,64 б.]. Нығыздап айтсақ, ислам тарихында бір топ иман дегеніміз – жүрекпен бекіту деп қабылдап, өз пікіріне діни мәтіндерден дәлелдер келтірсе, енді бір топ иман – сенілуі қажет діни тұжырымдарды жүрекпен білу деген көзқарасты алға тартқан, ал енді бір топ иман – тілмен айтудан тұрады деген пікірді ұстанса, келесі бір топ иман – өз сенімін жүрекпен бекітіп, оны тілімен айту деген. Ал енді бірі иман – адам өз сенімін жүрекпен бекітіп, оны тілімен айтып әрі осыған орай амал етуден тұрады деген қатаң көзқарасты ұстануда. Осы айтылғандардың ішінде біздің ұстанымымыз – өз сенімімізді жүрекке бекітіп, оны тілмен айту жолы. Осындағы тілмен айту иманның негізі емес, оның шарты ретінде есептеледі. Осылайша біздің «ханафи мазһабы бойынша амал ету иманның бір бөлігі болып саналмайды... Бір адам иман негіздерін жүрегімен қуаттап, тілімен сенімін айтатын болса, ондай кісіні мумин деп есептеп, мұсылманша қарым-қатынас жасап, артында тұрып намаз оқиды... Керісінше иман негіздерін жүрегімен қуаттап, тілімен сенімін айтпаса, жоғарыда келтірілген әрекеттер жасалынбайды» [1,81-82 бб.]. Соңғы кездері қоғамымызда жастар арасында белең алып отырған сырттан келген ұстанымдардың бірі – әрбір адамның өз сенімін алдымен жүрекпен бекітіп, тілімен айтып әрі осы айтқанына сай амал етуді шарты деп білуі. Бұл ұстаным бойынша «...осы үш негіздің біреуі кем болса, пенде иман еткен болып саналмайды. Мәселен амалды жасамаған, яки тәрк еткен кісі мумин деген атқа ие бола алмайды.

Харижиттер бойынша, бір адам иман етсе, бірақ амал етпесе, ол мумин емес, керісінше кәпір болады. Себебі, иман етудегі үш негіздің бірі болып саналған амал етуді тәрк еткендігі үшін иманы жарамсыз болып табылады.

Ал Муғтазила мен Зәйдия мазһабтарының діни түсінігі бойынша, бір кісі иман негіздеріне жүрегімен сеніп, тілімен сенімін айтып, амал етпесе, ондай кісі иман мен кәпір арасындағы фасық (күнәһар) деген дәрежеде болады. Ондай кісіні кәпір де емес мумин де емес фасық деп атайды... Егер де фасық деп аталған кісі істеген күнәсі үшін тәубе етпестен өлетін болса, о дүниеде мәңгілік тозаққа қалады. Тәубе етсе, мумин болып дүниеден өтеді деген пәтуә береді...» [1,82 б.].

Міне, осы айтылғандардан-ақ исламдағы иман концептісінің өте күрделі тақырып екендігін аңғаруға болады. Байқағанымыздай, ИМАН концептісімен қоса ұдайы ЖҮРЕК концептісі қатар аталады. Бұған қоса осы тақырып аясында «мумин (мұсылман), кәпір (ислами ұстанымдарды мойындамай, жоққа шығарушы), фасық (пасық, күнәһар), мұнафық (екіжүзді), аси (діни жоралғыларға қарсы шығушы), муширик (Аллаға серік қосушы), муртад (ислам дінін қабылдап, кейіннен өз райынан қайтып, басқа дінге өтуші), жұмақ, тозақ барзақ, қабір, күнә, тәубе, сауап, амал, мағрифат, (білу, тану)» деген сияқты, т.б. діни концептілер кездеседі.

Адам сенімінің жалпыламалығы мен оның жалқылығына (жеке-жеке сенуге) қарай иман екіге бөлінеді. Олар: 1) *Ижмали иман* (жалпы иман); 2) *Тафсили иман* (жалқы, жеке-жеке иман). *Ижмали иманға* (жалпы иманға) – *кәлимәи таухид* (Жаратқанды бірлеу сөзі) және *кәлимәи шәһада* (Куәлік келтіру сөзі) жатады. *Кәлимәи таухид*, яғни Жаратқанды бірлеу сөзіне: «*Лә иләһә иллаллаһ, Мухаммадур расуулуллаһ*» (қазақшасы: Алладан басқа ешбір тәңір жоқ, Мұхаммед (с.ғ.с.) Алланың елшісі) деген мағынадағы сөздерді қамтыса, *кәлимәи шәһада*, яғни куәлік келтіру сөзі: «*Әшһәду әл ләә иләһә иллаллаһу уә әшһәду әннә Мухаммадән абдуһу уә расулуһу*» (қазақшасы: Мен Алладан басқа ешбір тәңір жоқтығына куәлік беремін. Сондай-ақ мен Мұхаммед (с.ғ.с.) Алланың құлы әрі елшісі екендігіне куәлік беремін) деген мағынадағы сөздер жиынтығын құрайды. Осылайша хазіреті Мұхаммедті (с.ғ.с.) Алланың құлы әрі Оның елшісі деп шын жүректен қабылдаған әрбір пенде пайғамбар насихаттаған, түсіндірген ислам дінінің бүкіл

негіздерін қабылдадым дегенге саяды. Сондай-ақ осы сөздерге шын жүрегімен сеніп, оны тілімен айтқан әрбір адам тегіне, жынысына, ұлтына қарамай мұсылман санатына кіреді. Бірақ мұнымен шектеліп қалуына болмайды. Себебі нендей нәрселерге қандай жолмен сенгендігін таратып, жеке-жеке түсініп иман келтіруі тиіс. Мұны *тафсили иман* деп атайды. Кейде бұған «иманның шарттары» деген атау беріледі. Иманның алты шарты бар. Оларды атап айтсақ, Алланың бар және бір екендігіне, Оның періштелеріне, кітаптарына, пайғамбарларына, ақырет күніне, тағдырға иман келтіру. Иманның осы шарттары «*Әмәнту*»-де жинақталады. Әрбір «мен мұсылманмын» деген адам «*Әмәнту*»-дің мағынасын дұрыс түсініп білуі маңызды. Хакім Абай өз өлеңдерінің бірінде: «...*Әмәнту оқымаған кісі бар ма? / Уә кутубиһи дегенмен ісі бар ма?*» деп өз замандастарының көбі «*әмәнту*»-дің мән-мағынасын жіті түсінбейжай тілімен айта салатындарды сынға алып, бұл тақырыптың аса өзекті екендігін меңзейді.

Егер байыптап қарасақ, біз сөз етіп отырған *тафсили иман* иманның кешенді қарастырылатын ең ауқымды түрі екендігі түсінікті болады. Мұның үш мәртебесі болатындығы айтылады. Нақтырақ айтсақ, «...бірінші мәртебесі – Аллаға, хазіреті Мұхаммедтің (с.а.у.) Алланың пайғамбары екендігіне және ақырет күніне нақты сену. Тафсили иманның бірінші мәртебесі ижмали иманға қарағанда, ақыретке сенуді қосып айтуымен ерекшеленеді. Екінші мәртебесі – *Әмәнту билләһ*. Яғни Аллаға, Алланың періштелеріне, кітаптарына, пайғамбарларына, ақырет күніне, өлгеннен кейін қайта тірілуге, жәннәт пен жәһәннамның бар екендігіне, тағдырға, жақсылық пен жамандықтың Алладан екендігіне сену. Үшінші мәртебесі – Құран және мутауатир хадистермен бекітілген барлық итиқади, амали және ахлақи үкімдердің бәріне жеке-жеке тоқталып, Аллаһ пен Оның Елшісінің бұйырған әмір мен тыйымдарына сену. Мысалы, намаз, ораза, зекет, хаж секілді парыз амалдарға, халал мен харам амалдарға шын жүреппен сену...» [1, 72-73 бб.] деп түсіндіріледі.

Нығыздап айтқанда, исламдағы иман концептісі – ең баста жүректе қалыптасатын әрі онда орнығып сезілетін нәрсе. Сондықтан имандағы ең басты нәрсе – жүректің мақұлдауы. Құранда айтылған жүрек ұғымы, ақыл ұғымымен мазмұндас болып келеді. Нақтырақ айтсақ, «Жүрек сөзі Құранда 132 рет

қайталанса оның бәрі де ақыл мағынасында» [7] беріледі. Ақыл – иман үшін қажетті бір шарт. Ақыл болмай шынайы иманға жету мүмкін емес. Ақли дәлелдерге сүйеніп жеткен объективтік нақты мәліметтер арқылы иманға жету, зерттеуге әрі ізденіске негізделген иманның (*тахқиқи иман*) талабы. Ислам дүниетанымында мақұлданып, құпталатын иман осы – тақлиды иман. Ал ізденіске, нақты бір білімге негізделмеген иман (*тақлиди иман*) аса құпталмайды. Себебі бұл отбасынан, өмір сүріп жатқан ортасынан естіп, біліп көптің бірі болып нақты білімге, дәйекке негізделмеген иман саналады. Десек те, «...Әбу Ханифа, Суфяны Сәури, Малик ибн Әнәс, Әузай және барлық фикһ ғалымдары мен хадис ғалымдары иманның бұл түрінің дұрыстығын айтады. Бірақ нақли (*аят-хадис*) әрі ақли дәлелдерді қолданып, сол иманын қуаттамайынша, ондай кісі күнәһар болады дейтін де пікірлер бар. Ақиқатына келгенде бұқара халықтың иманы көбіне осы тақлиди иманға жатады. Ғалымдар тақлиди иманның үнемі күмәнға ұшырауға (нақты дәлелдермен қуатталмағандықтан), миссионерлердің жетегінде кетуге бейімділігі басымырақ екендігін айтады...» [1, 73 б.].

Абай Құнанбайұлы біз сөз етіп отырған «*тахқиқи иман*»-ды 13-қара сөзінде «*яқини иман*» деп береді. Негізі бұл екі сөз діни терминдік мағынасында бір-біріне синоним деуге болады. Абай тахқиқи иманның синонимін қолданған. Осылайша «...иманның яқини және тақлиди деген екі түрі болатынын айтып, «*иман*» деген діни ұғымға ғылыми және моральдық мән, мазмұн беруге ұмтылады. *Яқини иман* – шын иман, шын нану, сену. Бұл иман ақылдан, дәлелден, ғылымнан туады. Бір нәрсеге сенгенде, «...*соның хақтығына ақылы бірлән дәлел жүргізерлік болып...*» ақыл дәлелімен нану керек. Бұл иман білімге, ғылымға, ақыл дәлеліне негізделуге тиісті. Демек, Абайдың түсіндіруінше шын иман танымнан шығуы, тууы керек. Неге сенсең де, соның сырын, ішкі мәнін біліп сен, тіпті құдайға сенгенде де, оған ақыл дәлелі арқылы сенуге шақырады. Абайдың иманға беріп отырған бұл түсінігі – көптеген философтарға тән парасатты түсінік. *Тақлиди иман* – еліктеуден шыққан иман, наным, сенім. Бұл иман ақылдан, ғылымнан, дәлелден тумаған, тек дін иелерінің айтқанына иланудан, соларға еліктеуден туған. Абай сөзімен айтқанда тақлиди иман – «...*кітаптан оқу бірлән яки молдалардан есту бірлән...*» болатын иман. Бұл

иман – өзі ештеңені білмей, еш нәрсе туралы ойламай, дін иелерінің сөзіне еріп, *«ел қалай көмсе, мен де солай көштім»* деген надандықтан шыққан соқыр сезім, үстірт наным. Абайдың аңғаруынша, дінге сенушілердің иман туралы ұғымы осы екінші түсінік, олар шын иманның не екенін білмейді, өйткені шын иман ғылымға, танымға байланысты, ал дінге сенушілердің *«яқини иманы бар деуге ғылымы жоқ...»*. Иманның осы екі түрін талдай келіп, Абай біріншіден, шын иман – таныммен барабар дегенді аңғартады. Екіншіден, иманды этикалық, адамгершілік мәселесімен ұштастырып, оны ар, ұят деңгейіне көтереді» [8].

Абай 38-қара сөзінде Құдай тағаланы танып білу жайлы сөз қозғап, *«...құдай табарака уа тағала кітаптарда сегіз субутия сипаттары бірлән, уә тоқсан тоғыз Әсмаи хұсналар бірлән білдірген. Бұлардың һәммасы Алла тағаланың затия субутия уә фиғлия сипаттары дүр. Мен мұнда сіздерге төртеуін білдіремін. Оның екеуі – ғылым, құдірет. Сегіз сипаттан қалған алтауы – бұларға шарх. Ол алтауының бірі – хаят, яғни тірлік...»*, – дейді. Осы айтылғандарды түсініктірек айтсақ, *«...біз Алланы заты тұрғысынан емес, тек есімдері мен сипаттары тұрғысынан ғана танимыз және солай иман етеміз. Біздің шектеулі ақылымыз шексіз құдіреті күшті Алланы толық меңгере алмайды тек сипаттарымен ғана танығандықтан, иман етумен шектелеміз»* [1,137 б.].

Діни мәтіндер негізінде Құдай тағала ең кәміл сипаттардың Иесі. Біз Оны осы сипаттары мен көркем есімдері арқылы ғана танып білеміз. Алла тағаланың сипаттары затия және субутия болып екіге бөлінеді. Жоғарыдағы Абай қара сөзінде осы жайында сөз болады. Затия, яғни тек Алла тағаланың затына тән сипаттарға 1) الْوُجُودُ «Уужуд» (кез келген мекеннен, бағыттан, уақыттан тыс бар болу); 2) الْقَدَمُ «әл-Қидам» (бар болуының әуелі, ешбір бастауы жоқ); 3) الْبَقَاءُ «әл-Бәқаа» (бар болуының ешбір соңы жоқ, Мәңгі); 4) الْوَحْدَانِيَّةُ «әл-Уахдания» (Құдай тағала затында, барлық сипаттары мен істерінде ешбір серігі, теңі жоқ Біреу-ақ); 5) الْمَخَالِفَةُ لِلْحَوَادِثِ «әл-мухалафәтули-хауадис» (Кейіннен жаратқан, пайда еткен махлұқаттарының ешбіріне ұқсамау); 6) الْقِيَامُ بِنَفْسِهِ «әл-қияму би нәфсиһи» (Өздігінен бар болу, Бар болуы ешкімге, ешнәрсеге тәуелді емес) жатады. Ал субутия, яғни Құдай тағаланың ісіне қарасты сипаттары. Олар: 1) الْحَيَاةُ «әл-Хаят» (тірі болу, Тірілік); 2) الْعِلْمُ «әл-Илм» (ғылым, кез келген нәрсені Білуші);

3) السَّمْعُ «әс-Сәмиғ» (кез келген нәрсені Естуші); 4) الْبَصَرُ «әл-Басир» (кез келген нәрсені Көруші); 5) الْإِرَادَةُ «әл-Ирада» (Қалаушы, кез келген нәрсені тек Өз қалауы бойынша Жасаушы); 6) الْكَلَامُ «әл-Кәләм» (Сөйлейді, бірақ дыбыс, әріп, сөздерді құрастыруға мұқтаж емес); 7) الْقُدْرَةُ «әл-Қудра» (шексіз күш-қүдірет Иесі); 8) التَّكْوِينُ «әт-Тәкуин» (жоқтан бар ету). Негізі «субути сипаттар Алланың зати болмысы болмағанымен, затымен, болмысымен бірге болатын сипаттар. Бірақ ол сипаттар жаратушының зати сипаттарынан бөлек қарастырылмайды. Матуридилер бойынша субути сипаттардың саны 8, Әшғарилер бойынша 7. 1. Хаят; 2. Ілім; 3. Сәмиғ; 4. Басар; 5. Ирада; 6. Қүдірет; 7. Калам; 8. Тәкуин. Әшғарилер 8-Тәкуин сипатын Қүдірет сипатына жатқызып, субути сипаттарды жетеу деп есептейді» [1,141 б.]. Осыдан кейін Абайдың 38-қара сөзіне қайта оралып, *«...Мен мұнда сіздерге төртеуін білдіремін. Оның екеуі – ғылым, құдірет. Сегіз сипаттан қалған алтауы – бұларға шарх»*, – деп сөздерін еске алсақ, хакім Абайдың ислам сенім тұрғысынан Матуридия бағытын ұстанғандығын аңғарамыз. Бұл пікірді ғалым Ш. Керім де қуаттайды. Нақтырақ айтсақ, «Абайдың ақыдалық сенімге қатысты көзқарасы Орта Азия елдерінде орныққан дәстүрлі Матуридия мектебінің ықпалымен қалыптасқан. Егер Сәләфилік бағыт тек нақылға ғана табан тіресе, Муғтазалиттер таза ақылға тым ерік берсе, ал Матуридия кәләм ілімі ақыл мен нақылдың екеуін де бір-бірінен дәрежесін кемсітпей қатар қолдануымен, орта жолдан ауытқымауымен ерекшеленеді. Абай да біржақты кетпей, керісінше осы екеуін қатар, тең деңгейде ұстау керек деп есептеген...» [9,77 б.] дейді.

Осы тұста бұл мәселе жайында айту өте маңызды. Қазақ халқы ғасырлар бойы исламның сенім тұрғысынан Матуридия бағытын, ал тағат-құлшылықта Әбу Ханифа мазһабын ұстанған. Қазіргі таңда Қазақстан мұсылмандары Діни басқармасы да осы бағытты ұстануда. Бұл бағыт соңғы кездері жиі айтылып жүрген дәстүрлі ислам деген ұғымды қамтиды. Міне сондықтан осы бағытты жастар арасында кеңінен насихаттау әрбірміздің міндетіміз. Себебі бұл еліміздегі мұсылмандық діни идеологияның біртұтастығын қалыптастырумен қоса, терроршылдық, экстремистік ой-сана, пиғылдың исламдық сенім-нанымдармен ұштасуының алдын алады. Сондай-ақ бұл бағыт еліміздегі ынтымақ-бірлікті, ұлт-

аралық татулықты, діни түсіністік пен сұхбаттастықтың нығая беруіне өзіндік ықпалын тигізеді даусыз.

Қысқаша айтқанда, дінге, сенімге, иманға қатысты мәселелерде діни сауаттылықтың, білімнің маңыздылығы өте зор. Өйткені білім жүректі сендіруге, орнықтыруға, ал діни сауатсыздық, білімсіздік көбінесе адамды имансыздыққа алып барады. Жалпы имандылық мәселесінде білім басты құндылықтардың бірі саналады. Кей еңбектерде айтылғандай «қазақтың танымдық санасында «білім тұрған жерде иман тұрады» – дейтін уникум-тезис қалыптасады. Бұл бағдар қазақы таным мәдениетінің терең астарын өзіндік философиялық рефлексия арқылы тұжырымдау нәтижесі» [10, 141 б.] жатыр бұл өз кезегінде діни мәтіндермен байланысып жатқандығының бір айғағы.

Қорыта айтқанда, иман – Аллаға, пайғамбарларға, кітаптарға, періштелерге және ақирет күніне шын жүректен сенуден тұрады. «Иман – ақыл мен жүректің келісіп түйген ортақ нәтижесі мен ар-ожданның құба-құптаған жемісі. Иман – адам баласын екі дүниеде де бақытты ететін ғажайып тылсым қазына. Ұлы жаратушы әу баста адамды айналасына қарап Ұлы Иесін тапсын, танысын, иман етсін, Жаратушысының құдіретінің, ұлылығының, шеберлігінің алдында таң қалып бас исін деп мына дүниеге жіберген. Демек, иман – адамның жаратылуының мән-мағынасы, мына дүниеге жіберілуіндегі асыл мақсұты...» [11, 4 б.] дей аламыз. Осы тұста Құран мәтініндегі Алла тағаланың: «**Мен жын мен адамзатты өзіме құлшылық қылулары үшін ғана жараттым**» (4, 51:56) деген аятының мағынасы түсінікті бола түседі. Абайдың 28-қара

сөзіндегі: «Құдай тағала әрбір ақылы бар кісіге иман парыз, әрбір иманы бар кісіге ғибадат парыз деген екен...» деп жалғасып жатқан ой пікірлері де ешбір талассыз Құран және Хадис мәтіндерімен ұштасып, астарласып жатқандығының бұлтартпас бір дәлелі.

Әдебиеттер

- 1 С. Сейтбеков. Иман негіздері. – Алматы, Ислам мәдениеті мен білімін қолдау қоры, 2011. – 376 б.
- 2 Энциклопедия «Ислам» / бас редактор Р. Нұрғалиев. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1995. – 286 б.
- 3 Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 7-том. – Алматы: Арыс, 2007. – 752 б.
- 4 Халифа Алтай. Құран Кәрім қазақша мағына және түсінігі. – Алматы, 2000. – 476 б.
- 5 M.EsedErbilı.Kenzül-irfan.1001Hadis İbadet ve Ahlak ile ilgili.İstanbul. – 1989. – 244s.
- 6 <http://ejabat.google.com/ejabat/threadid=27417c785bacfc32>
- 7 <http://www.odabasham.Net/show.phpsid=31078>
- 8 [http://kk.wikipedia.Org/wiki/Абай Құнанбайұлының дінге көзқарасы](http://kk.wikipedia.Org/wiki/Абай_Құнанбайұлының_дінге_көзқарасы)
- 9 Керім Ш. Абай қара сөздеріндегі ақыл мен нақыл түсінігі. Тәуелсіздік және Абайтану: Хал. ғыл. теор.конф. материалдары. Алматы, «Print Express», 2010. – 272 б.
- 10 Раев Д.С. Қазақ шешендігі философиясы. – Алматы: Қарасай, 2011. – 264 б.
- 11 Жолдыбайұлы Қ. Имани гүл. – Алматы. 2011. – 384 б.

Ы.М. Палтор

Концепт иман (вера) в произведениях Абая и его связь с текстами Корана и Хадиса

В данной статье рассматривается концепт ИМАН в произведениях Абая Кунанбайұлы в свете текстов Корана и Хадиса. А также говорится о связи концепта иман с сердцем. Таким образом, подчеркивается религиозный взгляд Абая Кунанбайұлы.

Ключевые слова: Абай Кунанбаев, Коран, аят, пророк, хадис, исламская вера, вера, традиционная вера, мазхаб, сердце, Аллах, качество.

Y. M. Paltore

Concept of Iman (faith) in works of Abai and its connection with the Quran and Hadith texts

In this article the concept of IMAN in works of Abai Kunanabayuly is examined in the light of the Koran's and the Hadith's texts. And also talked about connection of concept of iman with a heart. Thus the religious look of Abai Kunanabayuly, and his religious direction is underlined.

Key words: Abai Kunanbayev, Quran, verse, messenger, hadis, Islamic faith, faith, traditional faith, mazhab, heart, Allah, quality.